

Élet a Lovagkorban

Összeállította és szerkesztette:
Káli Csilla & Káli Zsófia

LV. Fillmore-i Nyári Magyar Iskolatábor

– 2023 –

A **Lovagkor** nehezen meghatározható, „nem hivatalos” korszakot jelent Európában. Más-más időszakban kezdődött a kontinens különböző országaiban, de a **X-XII. században** már szinte mindenhol jellemző lett.

A Lovagkor egy több évszázados periódus volt az Európai történelemben. **Kezdeté nyugat Európában a VIII. századra** visszanyúlik, **vége** pedig a **tűzfegyverek** megjelenéséhez kapcsolódik, ami az **1500-as évek elejére** tehető.

Magyarországon az **1077-től uralkodó Szent László** már megkapta a **Lovagkirály** megnevezést.

Az, hogy a **Lovagkorban volt valaki király, nem jelentette azt, hogy lovagkirály is volt.**

Magyarország Lovagkirályai: I. László (Szent László), II. András (II. Endre), I. Lajos (Nagy Lajos), Luxemburgi Zsigmond, I. Ulászló és II. Lajos.

Kik azok a lovagok?

A lovag a királyt lovon segítő nehéz fegyverzetű harcos. A lovagok életének középpontjában a háború állt. A lovagi tornákkal is arra készültek, hogy a csatamezőn majd le tudják győzni az ellenséget. Legfontosabb erényük a **bátorság** és az uruk iránti **hűség** volt. A lovagi erények mellett megkövetelték a **hívő keresztény** életet, a nők, a gyerekek és az idősek védelmét, valamint az **elesettek** és a koldusok **megsegítését** is. Egy jó lovag művelt ember volt, költeményeket is írt.

Kik lehettek lovagok?

Lovagi címet csak felnőtt nemes szerezhethetett. Miután csak az **elsőszülött fiúgyermek** örökölte a földesúri birtokot, így a többi fiúgyermek sokszor elment lovagnak és ezzel próbált magának vagyont teremteni. A nemesemberek **fiúgyermek**ei hétéves koruk körül **egy lovag szolgálatába álltak**. Tisztították a fegyvereit, etették a lovát, közben pedig kitanulták a kardforgatás és az íjászat mesterségét. A **vívás és a nyilazás** mellett el kellett sajátítaniuk a **lovaglást**, a **vadászat** és a csapdaállítás fortélyait is. A lovagok mellett szolgáló és tanuló, nemesi származású gyermekeket **apródoknak nevezték**. Amikor az apródok elérték a kamaszkort, már **háborúba** is elkísérhették urukat. **Fegyverhordozó** lett belőlük. A fegyverhordozó **felnőtté** válását a lovaggá avatás pillanata jelentette.

A keresztes hadjáratok

A keresztes hadjáratok célja az volt, hogy **visszafoglalják** Jézus Krisztus szülőföldjét, a **Szentföldet a muszlim hódítóktól**. A lovagok pajzsukra festették a kereszt jelét és elindultak **Jeruzsálem** elfoglalására. A szent város körülbelül száz évre a keresztények birtokába került, azonban **az arab túlerő végül kiszorította az európai lovagokat**. Jeruzsálemet újra elfoglalták a muszlimok.

A keleti műveltséggel találkozáskor a **keresztesek számos arab találmányt elterjesztettek Európában**. Az **üvegkészítés** módszerét, a **selyem** előállításának folyamatát és a **szelmalmokat** is a hadjáratoknak köszönhetően ismerte meg a kereszténység. Új növények is érkeztek Ázsiából, például a **citrom**, a **görögdiinnye** és a **rizs**.

Királyok és nemesek

A különböző országokat a királyok vezették, akik többnyire apjuktól örökölték a hatalmat.

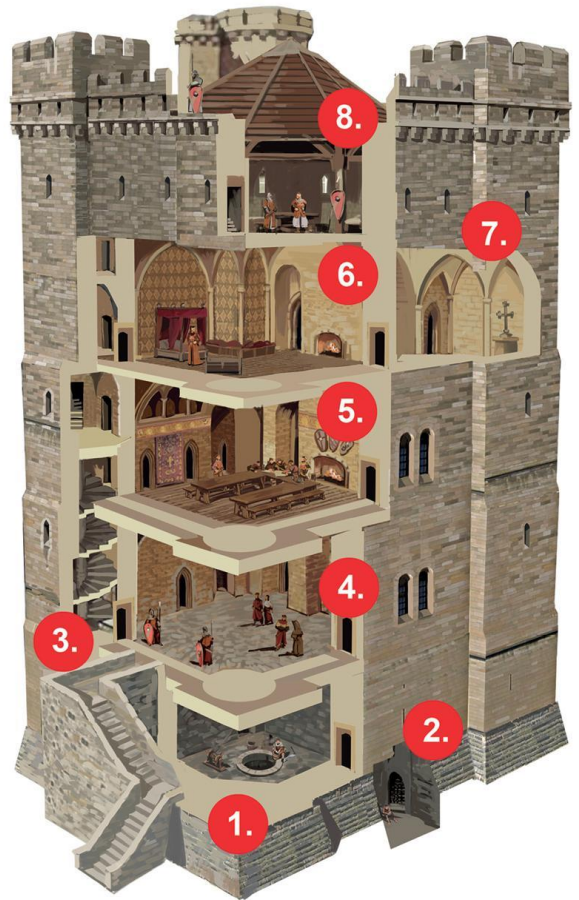
A **királyok** hozták a törvényeket és védték meg az országot támadás esetén. Az ország vezetésében és védelmében a király segítségére voltak az előkelők, vagyis a **nemesek**. Nemessé a király fogadhatott valakit, ha az illető valamilyen tettevel (például hősi helytállás egy csatában) azt kiérdemelte. A **nemesi címmel együtt földbirtokot is kapott**, ami a címmel együtt öröklődött a családban. A nemesek hűséget esküdtek a királynak és kötelesek voltak hadba vonulni az uralkodó oldalán. A nemesség Istentől rendelt **feladata az ország és lakóinak fegyveres védelme** volt. A középkori lovagi harcmódor annyira költséges és bonyolult (sok gyakorlást igénylő) volt, hogy a nemeseknek egész életükben ezzel kellett foglalkozniuk. Ennek megfelelően, a **nemesek nem dolgoztak a földeken és adómentességet élveztek**.

A társadalom körülbelül öt százaléka, vagyis **húsz emberből egy tartozott a földesurakhoz és a földesurak családtagjaihoz**. A nemesek mindennapjait **katonai gyakorlatozás**, hadjáratokon való részvétel, valamint birtokaiknak igazgatása töltötte ki. A

középkorban a **nemesi származású lányoknak** is korán meg kellett ismerkedniük a felnőtt élettel. **Hétéves koruktól a háziasszonyi és az anyai feladatokra készítették fel őket**. Hímezni, szőni és fonni tanultak. Már tizenéves korukban férjhez adták őket. **Asszonyként** a várakban a **háztartás vezetése** és a **kisgyermek nevelése** volt a feladatuk. Szabadidejükben szívesen játszottak társasjátékokat, sakkot, kockajátékot, dámát, malmot. Ennél is kedveltebb volt a **vadászat és a hozzá kapcsolódó lakoma**. A **lovagi tornák és a különböző várjátékok** is a nemesi szórakozás középkori formáinak számítottak.

Az uralkodótól nyert, ám tőle függetlenül gyakorolható **bírói hatalom** volt, a **pallosjog**, **halálbüntetés** kiszabására és végrehajtására. Magyarországon ezzel a hatalommal egykor **földesurakat, vármegyéket, illetve városokat lehetett felruházni**.

A földesúr és családtagjaik a földbirtokon álló **lakótoronyban laktak**. Később ezt a tornyot fallal is körülvették. Kialakult a **vár**, amelyekhez **istállók, kovácsműhelyek, apróbb templomok (kápolnák), élelmiszer- és fegyverraktárak**, valamint a kíséret és a szolgák lakóházai tartoztak. A várak berendezési tárgyait az ágyon, az asztalon és a padokon kívül csupán a ládák jelentették, amelyekbe a várúr elrejtette az értékeit. A várakban **folyóvíz nem** volt, így tisztálkodásra sokkal ritkábban adódott lehetőség.

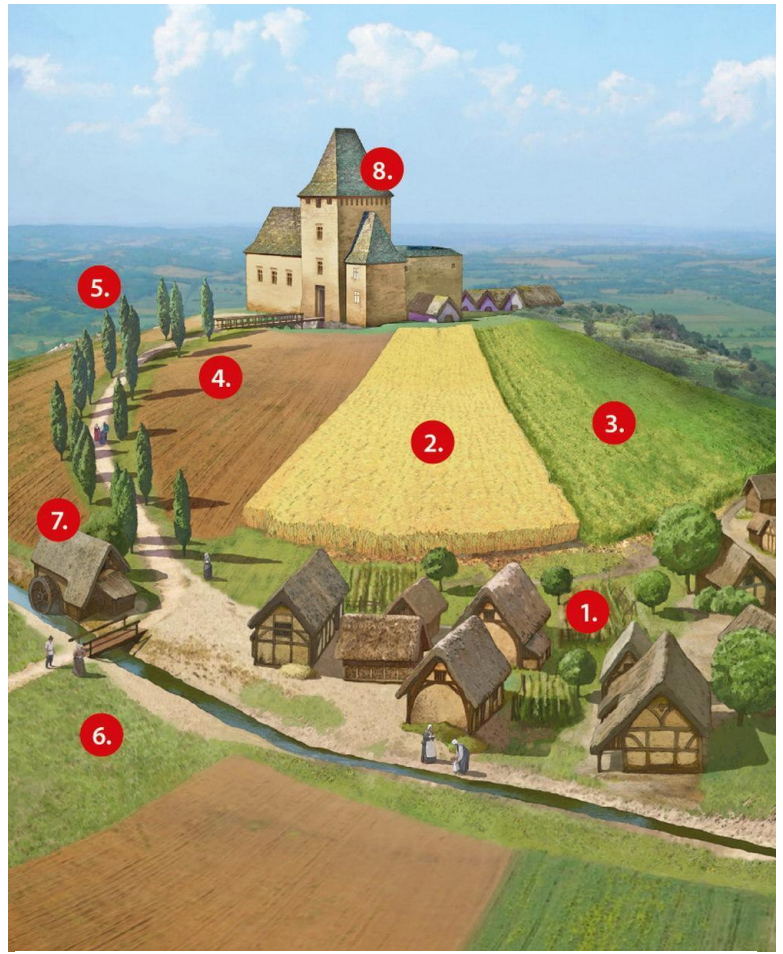

1. kút, 2. tömlöc, 3. csigalépcső,
4. előcsarnok, 5. lovagterem, 6. lakóterem,
7. kápolna, 8. várőrség lakrésze

Egy uradalom működése

A **földesurak földbirtokát** más szóval **uradalomnak** nevezzük. Ezek a birtokok jókora területet öleltek föl, rajta akár több tucat falu osztozott. Mint láttuk, az uradalom központjában álló várban élő nemesek napjaikat nagyjából katonáskodással vagy politikai, hivatali feladatok végzésével töltötték. **A földművelést a falvakban lakó parasztok, azaz a jobbágyok** végezték. A középkori elképzelések szerint a jobbágyoknak tehát **a munka, az élelem és más termékek előállítása volt az Istentől rendelt feladata**. Egy középkori ország lakosainak döntő része, 90 százaléka, azaz **minden tíz emberből kilenc jobbágy volt**.

A **földbirtok** a földesúr tulajdonában állt, ugyanakkor annak jelentős részét **a jobbágyok számára** – megélhetésüket biztosítva – **átadta művelésre** (ezek a jobbágytelkek vagy szántók voltak). A nemes emellett garantálta jobbágyságai védelmét is a gyakori ellenséges támadásokkal szemben. A jobbágy cserébe **meghatározott mennyiségű terményt** (később pénz) fizetett adóként a földesúrnak. Ezenkívül a **robotmunka** keretében megművelte a

1. jobbágytelkek, 2. őszi vetés, 3. tavaszi vetés, 4. ugar, 5. erdő, 6. legelő, 7. vizimalom, 8. lakótorony

Magyarország Károly Róbert trónra lépésekor

földesúr saját kezelésében megtartott földjeit, a **majorságot** is. A szántókat **háromnyomásos** rendszerben művelték meg: a pihentetett föld vagy ugar, a tavaszi és az őszi gabona vetésterülete cserélődött.

A földbirtokos ítélkezhetett parasztjai fölött. Ennek értelmében a jobbágy alávetett viszonyban volt a földesúrral szemben. Ugyanakkor a középkor nagy részében mégis **szabadon elköltözhattak** (ha máshol jobb megélhetést reméltek), szabadon házasodhattak és a **jobbágytelek használati jogát gyermekeik is örökölték**.

A falvak világa – a jobbágyok mindennapi élete

Az **ókori rabszolgák** leszármazottjai és a **szabad közemberek** nem rendelkeztek földtulajdonnal. A **földesurak szolgálatába** kellett szegődniük és **parasztokként, jobbágyokként** a nemesektől kapott földeken dolgoztak. A jobbágytelkeken **munkaeszközök** és a **személyes** holmik az ő tulajdonukat képezték, özvegyük és gyerekeik pedig **örökölhették ezeket a telek birtoklásával együtt**. A jobbágyok könnyű szerkezetű házakat (faházak vagy vályogházak) építettek, de emellett jellemzőek voltak a félig földbe mélyített kunyhók is. Itt éltek családjukkal. Ezek a házak alkották a **középkori falut**.

Központjában a templom állt. A templom mellett lakott a **falu papja**. **Ő számított az egyetlen tanult embernek a településen**, a jobbágyok nem tudtak írni-olvasni. A középkori gondolkodás szerint ugyanis az egyház és a papság feladata volt a kultúra, műveltség megőrzése és átadása. Ne felejtsük, hogy a korabeli technikai feltételek mellett a földművelés és állattenyésztés az embernek nem hagyott szabadidőt. Ráadásul nyomtatás, papírgyártás vagy mai elektronikus technika híján nem is igazán lehetett volna az információkat nagyobb mértékben terjeszteni.

Harmóniában az évszakokkal

A paraszt élete, munkája az évszakokhoz

igazodott. Tavasszal és nyáron **napkeltétől napnyugtáig keservesen dolgozott a szántóföldön**.

Télen a nappalok rövidebbek, kevesebb a tennivaló is. Tavasszal ásni, vetni kellett és szőlőt

metszeni. **Júliusban learatták a búzát. Augusztusban csépelelték**, hogy elkülönítsék a magot és a szalmát. Ezután jött az **októberi szüreti idő**, majd az utolsó **szántások, mielőtt elvetették a következő évi búzát**. Természetesen közben ott volt a **széna kaszálásának** és begyűjtésének időszaka, be kellett hordani télire a takarmányt. **Felszántották a parlagon heverő földeket** is, hogy előkészítsék az **őszi vetést**. **Decemberben** érkezett el a **disznóvágás** ideje. A jobbágyok főként kását és levesszerű ételeket fogyasztottak.

Összetartó közösséget alkottak, a családok segítették egymást, mert tudták, hogy csak közös munkával élhetik túl a rossz termést hozó esztendőket. A jobbágyok között szinte **mindenkinek volt valamilyen betegsége**. Hiedelemvilágukban a **keresztény vallás** elemei keveredtek a különböző, sokszor ókori eredetű **babonákkal**. A parasztok kihasználták a **vallási ünnepeket**, hogy végre **mulathassanak** is. Ezek voltak ugyanis az egyedüli napok, amikor nem dolgoztak. Az ünnep alkalmat nyújtott számukra, hogy **énekeljenek, táncoljanak, kártyázzanak**, megcsodálják a **kakasviadalt, nyíllal löjjenek** vagy akár **labdázzanak**.

A városok és polgárai

A középkor kezdetén a **régi római városok** szinte teljesen **elnéptelenedtek**. A városok és a városi lakosok száma akkor kezdett megemelkedni, amikor **újra fellendült a gazdasági élet**. Egyre több élelmiszert tudtak termelni, egyre több kézműves tudott megélni az iparából. Megnőtt az igény a távoli tájak áruira is, amelyet a **kereskedők** szállítottak egyik városból a másikba. Elsősorban a püspöki és földesúri székhelyek, valamint **a fontos szárazföldi vagy vízi kereskedelmi útvonalak csomópontjai** fejlődtek városokká.

A jelentősebb folyóátkelőhelyek és hágók mellett szintén sok ember telepedett le. A létrejövő **településeket fallal vették körül**, hogy a támadások ellen védekezni tudjanak. Egy **nagyobb város alig tíz-húszezer lakost számlált**, egy százezer fős nagyváros (Velence és Párizs) pedig kiemelkedőnek számított Európában.

A városok lakosai a polgárok. A polgárok általában kézművességgel vagy kereskedelemmel foglalkoztak. **Számos kiváltság illette meg őket. Megválaszthatták saját vezetőiket** és a várost irányító testületet. Emellett **egy összegben adóztak**. Ez a kiváltság azt jelentette, hogy minél többen laktak egy városban, annál kevesebb volt az egy főre eső adó mennyisége. A nagyobb települések **vásártartási joggal is rendelkeztek. A vásárokat a főtéren, a város**

középpontjában rendezték. Általában itt állt a városháza és a város temploma, vagy ha püspöke volt a városnak, akkor a katedrális is.

Az uradalmak jobbágysai a viszonylagos jólét miatt **igyekeztek** maguk is **polgárokká válni**. Sokan **elszöktek** földesuruktól és beköltöztek a városba. Amennyiben elfogták őket, szigorú büntetésre számíthattak. Egy év és egy nap városi tartózkodás után azonban a jobbágy polgárrá válhatott és **mentesült a földesúri szolgáltatások terhe alól**.

Szabázműhely

Lakatosműhely

A céhek

A városi polgárok túlnyomó többsége valamilyen kézművesmesterséggel foglalkozott. Volt köztük kovács, csizmadia, asztalos, pék, mészáros és sörfőző is. **Céheknek nevezzük azokat a társulásokat,** amelyekben **közös mesterséget űző,** a város ugyanazon utcájában lakó **iparosok tömörültek,** hogy közösen álljanak ki **jogaikért, érdekeikért és megszervezzék saját életüket.** A céheket mesterek vezették. A mestereket az inasok és a legények segítették a munkájukban. Sok év tanulás után **az inasból előbb legény, majd egy mestermunka bemutatása után mester válhatott.**

A céhek nagyon ügyeltek arra, hogy kizárólag jó minőségű termékeket készítsenek. **A rosszul dolgozó mestereket akár ki is zárhatták soraik közül.** A mesterek a saját műhelyeiket az utcafronton falra kirakott **cégé**ekkel mutatták a város és a falu lakóinak. Szigorú vallási és erkölcsi előírások vonatkoztak a céhmesterekre. **Kötelezték őket háború esetén a város védelmére is.** A céhek nagyon **szigorú szabályok** szerint működtek, amelynek legfőbb célja a **verseny korlátozása** volt. A céhen kívüli iparosokat **kontároknak** nevezték, velük szemben gyakran felléptek a városi hatóságok.

Kovácsműhely

Kádárműhely

Pékség

Hogyan táplálkoztak a mindennapokban?

Az evés a szegényeknek mindennapos problémát jelentett. A **gabonafélék** adták a táplálkozás alapját. A **lisztből sűrű levest, lepényt vagy kenyeret** készítettek. Délben vagy este lassú tűzön főtt szalonnás levest lehetett kanalazni. A **levesbe borsót, répát, káposztát tettek** - burgonyát még nem, hiszen az csak jóval Amerika felfedezése után terjedt el Európában! **Erdei gyümölcsök, kökény, naspolya, vadon termő bogyók** tették teljessé az étkezéseket. A gyümölcsöskert terméseit is megették. Alkalmanként járult a hétköznapi étkezésekhez tojás, hal vagy erdőben fogott apróvad. A hús ritkaságnak számított. Egy öt-hat tagú család évente megelégedett egy disznóval és néhány szárnyassal. A **tej, sajt, túró** fogyasztása gyakoribb.

Mit ittak?

Többnyire csak **vizet**. Felforralták, hogy hosszabb ideig elálljon és **néha bort** vagy **mézet** adtak hozzá, hogy jobb íze legyen. Az alkoholos italok, mint a **sör**, vagy a **bor** szintén elterjedtek voltak.

Mátyás Király konyhája

Mátyás király palotájában rendszeresek voltak a pompás lakomák. Mindenki **egy nagy tálról** evett. Korábban **kézzel vették el a falatokat**, mivel mindenki csak az **egyetlen evőeszközt**, a **kést** használta. Beatrix királyné udvartartása azonban meghonosította a **villa és a kanál** használatát is. A magyar szakácskultúra különlegessége volt, hogy mindenféle **húst mártásokkal** ettek. A történetírók meg is jegyezték, hogy emiatt sokan tetőtől talpig összekenték magukat. Az egyedüli kivételnek Mátyás számított, a **király ruhája mindig tiszta maradt**. A **húsválaszték** minden igényt **bőségesen** kielégített. A szárnyasok közül leggyakrabban libát, kacsát, foglyot, fácánt és seregélyt ettek. Borjúhúsból, bárányhúsból és disznóhúsból is hatalmas volt a választék. A **nemesek a vadhúst szerették a legjobban**, különösen a vaddisznó, a szarvas és a vadkecske ízért rajongtak. A **halat is kedvelték** a vendégek, a hazai fajták közül a csuka és a viza fogyott a leggyorsabban. Külföldről angolnát és heringet hoztak be. Különleges alkalmakkor olyan egzotikus ételek is kerültek az asztalra, mint a tintahal, a polip, az osztriga vagy a kaviár.

A húsokat **kenyerekkel ették**, amelyek mindig **kovással készültek**. A lakomán **zöldségeket és sajtokat** is felszolgáltak. A fő fogásokat általában sáfránnyal, borssal, szegfűszeggel, fahéjjal és gyömbérrel fűszerezték. **Levest, mint első fogást a középkor végén még nem ettek**, édesség azonban létezett. A **süteményeket mindig mézzel készítették**, ez volt akkoriban az egyetlen édesítőszer. A mézből sört is erjesztettek, de a borok és a víz édesítésére is felhasználták. Mátyás király lakodalmában összesen huszonnégy fogást tálaltak fel a vendégeknek.

A Lovagkor Viseletei Magyarországon

X-XV. Századi jobbágy viseletek

A négy évszak jobbágy viseletei

rókabőr ruhadarabot vett. A prémet befelé fordították, hogy jobban melegítsen.

A **paraszt nem törődött a divattal**, nem is igen tudta, mi az. Öltözéke nem valami tetszetős. A szépségnél viszont jóval fontosabb volt, hogy a ruha **praktikus és meleg legyen**. Férfiak, nők, gyerekek - **egész évben ugyanazokat a holmikot viselték**. Amikor eljött a tél, **egymásra vették őket**. A ruha **bő és hosszú volt**, hogy **megvédje viselőjét a hidegtől**. A **férfiak inget** hordtak, erre **nagyméretű vászonzubbonyt húztak**, mely **köpenyhez hasonlított**, a fejüket sokszor **csuklya** fedte, a lábukon **saru**. A **nők szintén inget hordtak**, felette ruhát, amely földig ért. A vászonholmikra **hideg időben** **mindenki egy birka-, borz-, vagy**

X-XII. Századi nemesi viselet

Az **öltözék** egyfajta **megkülönböztető jel** volt. A ruha vagy bizonyos kiegészítők, például a kesztyű, a kalap árulkodtak viselője **társadalmi rangjáról**. A szőrmével ugyanez volt a helyzet: a nyestprém az urakat és asszonyaikat illette meg, a macskabunda pedig a kisembereket. **Minden társadalmi osztálynak megvolt a maga viselete.**

Hol ruházkodnak a nemesek?

A **földesurak** szerették öltözközüket is megmutatni hatalmukat. Mivel ruhaüzletek nem léteztek, a tehetősebbek **méretre csináltatták ruhájukat** a szabónál. Előszeretettel választottak **ritka szöveteket**, például Flandriában készült nehéz posztókat vagy Ázsiából hozott selymet, muszlint. A luxus a **hosszú uszályos, bő ujjú ruhákhoz** felhasznált anyagok mennyiségéből is látszott. A földesúr a családja felöltöztetésén kívül becsületbeli kérdést csinált abból, hogy közvetlen környezetét is felruházza és ezáltal megmutassa bőkezűségét és jómódúságát.

Követik a divatot?

Akárcsak napjainkban, a **divat a középkor során is folyton alakult**, a **ruhák rövidebbek, bővebbek lettek**, vagy **kövezték a test vonalát**. A színek is változtak a divattal. A 13. század végén törvényeket hoztak az öltözködés szabályozására. Még ha elég pénze is volt például egy polgárnak, nem volt joga úgy öltözni, ahogyan egy hercegnek.

Milyen frizurát hordtak?

A **hajviselet bonyolult művészetnek számított**, férfiak és nők egyaránt nagy jelentőséget tulajdonítottak neki. A **férfiak** korszaktól függően **hosszú vagy rövid hajat hordtak** és a legkülönbözőbb formájú **kalapokat** vagy **külföldről beszerzett turbánokat** tettek a fejükre. A **nők** hol **fátyol alá rejtették hosszú hajukat**, hol pedig **művészi frizurákat készítettek hajfonataikból**. És ha saját hajuk nem bizonyult elegendőnek, **póthajat vásároltak**. Később elérkezett a **hegyes, csúcs főköttők divatja**. A nők ekkoriban a fejükön igazi magas építményekkel járkáltak. Azt beszélték, ha be akartak menni egy ajtón, akkor néha össze kellett görnyedniük, vagy beoldalaztak.

XIII. Századi nemesi viselet

Arany és drágakő nyaklánc

Csúcsos főkö

Bross

A cipők választéka

A **cipők könnyűek** voltak, néha **selyemmel** vonták be és színes **gyöngyökkel varrták ki** őket. Sokszor túlságosan hegyesek, hosszúságuk pedig, viselőjének társadalmi pozíciója szerint változott. **Lovagláshoz és gyalogláshoz nemesek és közemberek egyaránt magas szárú csizmát húztak.** Ezek olyan szorosak voltak, hogy csak a szolgák segítségével lehetett őket levenni.

Hordtak ékszereket?

A középkorban kedvelték a **gyöngyöt**, ami nemcsak a koronákat díszítette, hanem a ruhákat, a fegyvereket és a cipőket is. A férfiak is szerettek gyöngyöt viselni. A **14. század** folyamán jöttek divatba az **arany ékszerek és a drágakövek.**

XIV. Századi nemesi viselet

XV. Századi nemesi viselet

Magyarország Lovagkori Királyai

Szent László (1077-1095)

Bevezeti az országba az **egyetemes középkori műveltséget**. Megerősíti a gyenge királyok alatt legyengült királyi tekintélyt és hatalmat. **Kiveri** a Magyarországot megtámadó **besenyőket és kunokat**. **Horvátországot és Boszniát Magyarországhoz csatolja**.

Könyves Kálmán (1095-1116)

Gyenge fizikumú, de **nagy tudású**, haladó szellemű uralkodó volt. Ezért is hívják könyvesnek. Kijelenti, hogy **nincsenek boszorkányok** és eltörli a boszorkánypereket. Dalmáciát is Magyarországhoz csatolja.

III. Béla (1172-1196)

III. Béla Bizáncban, a császár udvarában nevelkedett, ahol az ország kormányzásáról sokat tanult. Uralkodása alatt **bevezeti a vámot, vásárokat és a révet**. Így, a magyar király éves jövedelme a francia és az angol királyéval egyenlő. Uralkodása alatt **egyre többen megtanulnak írni és olvasni** és az **udvarában feljegyznek minden ott eldöntött ügyet**. A **király jegyzője Anonymus**. III. Béla uralkodása alatt Magyarország az akkori világ egyik legfontosabb országa.

II. Endre (1205-1235)

1222-ben kiadja az első magyar alkotmányt, az Aranybullát. Lánya a katolikus világban tisztelt és népszerű Szent Erzsébet.

IV. Béla (1235-1270)

IV. Béla 1206-ban született. **1235. október 14-én Székesfehérváron** koronázták Magyarországot törvényes királyává (Bélát az urak nyomására apja már **1214-ben** megkoronáztatta, ekkor Béla 8 éves volt).

1241 tavaszán a **tatárjárás** leteríti az országot, a sorsdöntő **Muhi csatában**

vereséget mérnek a király seregére. Ennek következtében, IV. Béla fél az újabb tatár támadásoktól, így **várépítési programba** kezd. **Buda és Visegrád várait**, valamint a **Nagyboldogasszony (Mátyás) templomot** is ekkor építtette IV. Béla saját királyi kiadásai révén olyannak, hogy a későbbi Károly Róbert és Nagy Lajos számára már csak bővítésre, fejlesztésre szolgáló, kiválóan erősített várak lehessenek. IV. Béla a nemeseit is vár építésre ösztönözte. Haláláig tehát IV. Béla **királyi udvarának 12**, az **előkelőknek pedig 34 várat** köszönhetett az ország a **28 év alatt épült 50 várból**. IV. Bélát **második országalapítónak is nevezzük**.

Károly Róbert Király (1308-1342)

1301-ben férfiágon kihalt az Árpád-ház. Ezt követően hárman szálltak harcba a magyar trónért. A Nápolyból Magyarországra érkező Anjou [anzsu] Károlyt **már 1301-ben uralkodóvá emelték, de csak 1308-ban lett I. Károly néven Magyarország királya. Addigra sikerült legyőznie két ellenfelét a trónért folytatott harcban. Az időszakban alakult ki az a felfogás, hogy csak az az uralkodó számít törvényes királynak, akit az esztergomi érsek a Szent Koronával a Székesfehérvári Bazilikában koronáz meg. Károlyt háromszor koronázták meg, de csak a harmadik szertartást végezték a Szent Koronával. Uralkodását kezdetben megnehezítette, hogy több báró tartományúrként országrésznyi területeket birtokolt.**

A **rozgonyi csata** tekintélyt szerzett a királynak, aki ezt követően fokozatosan legyőzte az ellene fellépő főurakat. **Az uralkodó a kiskirályoktól visszahódított várakat és földbirtokokat a leghűségesebb híveinek adományozta.** Az ország legfontosabb tisztségeit is a hozzá hű emberek kapták meg.

I. Károly és az aranyforint

A sokévi háborúskodás kimerítette a királyi kincstárat, ezért **I. Károly szerette volna megnövelni a bevételeit.** Az ország északi részén Európa legnagyobb aranybányái és hatalmas ezüstművek voltak. Körmöcbánya, Selmecbánya és Besztercebánya a nemesfém-kitermelés központjai lettek. Az uralkodó elrendelte, hogy a **kibányászott aranyat és ezüstöt a bánya birtokosainak vert érmékre kell váltaniuk a kincstárnál. A pénzverés joga egyedül az uralkodót illette meg,** aki ezáltal hatalmas bevételre tett szert.

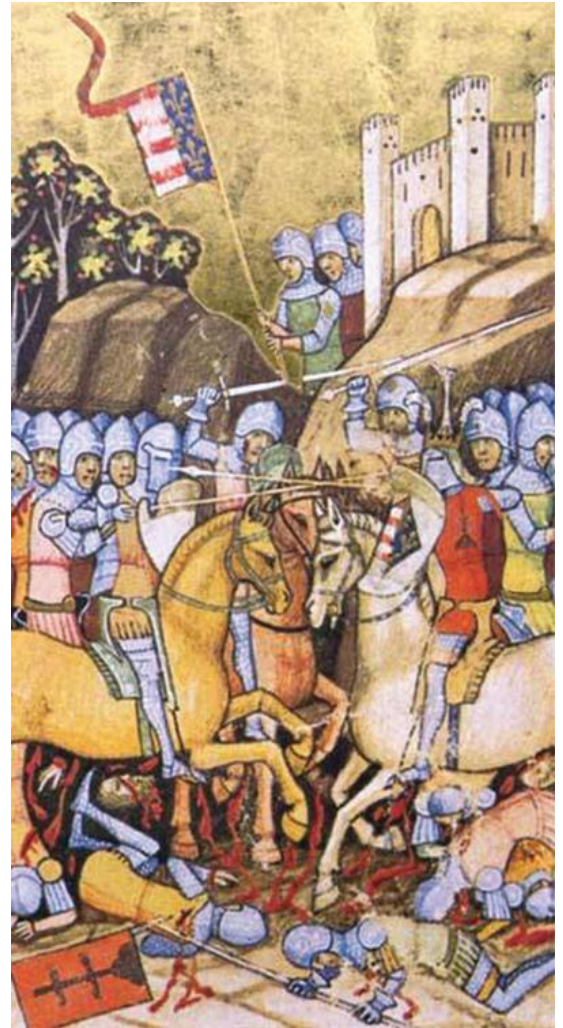

I. Károly **firenzei mintára aranypénzt veretett,** megszületett a kiváló minőségű **aranyforint.** Az uralkodó az ezüstpénzek minőségén is javított.

Az 1335-ben megtartott visegrádi királytalálkozón a három uralkodó szövetséget kötött egymással. A lengyel király azt is megígérte, hogy ha nem születik törvényes fia, akkor I. Károly vagy fiai fogják örökölni a lengyel trónt.

I. Károly **erős gazdasági alapokkal és biztos pénzügyi bevételekkel rendelkező országot** alakított ki. Távlati céljai között szerepelt a nápolyi trón visszaszerzése, ezért kisebbik fiát, **András herceget eljegyezték a nápolyi trón várományosával, Johanna hercegnővel.**

I. Károly 1342-ben bekövetkezett halála után a magyar trónra idősebbik fia, Lajos lépett.

Nagy Lajos (1342-1382)

Lajos apja halála után, 1342-ben lépett a trónra. A király testvére, András herceg a nápolyi király unokáját vette feleségül azzal a céllal, hogy a család magának biztosítsa a nápolyi trónt is. Ez a remény azonban nem teljesült, mert András gyilkosság áldozata lett.

I. Lajos két hadjáratot is vezetett Nápoly ellen. Fényes sikereket ért el, de amikor hazatért, hódításai rendre elvesztek. **A magyar király végül kénytelen volt lemondani a nápolyi trónról.** E harcok híres vitéze volt **Toldi Miklós.**

Nagy Lajos erős országot örökölt apjától. **Gyakran indított hadjáratokat Magyarország déli és délkeleti szomszédjai ellen.** Ennek során elérte, hogy az ottani területek uralkodói **elismerték a magyar király fennhatóságát.** Szerbia és Bulgária északi része, illetve a román fejedelemségek (Havasalföld és Moldva) így Magyarország hűbéresei lettek.

A lovagkirály jó kapcsolatokat ápolt a lengyelekkel. **A korábbi megállapodások alapján, amikor a lengyel király fiú utód nélkül halt meg, Nagy Lajos követte őt a trónon.** 1370-től így nemcsak Magyarországnak, hanem **Lengyelországnak** is ő lett az uralkodója.

Nagy Lajos törvényei

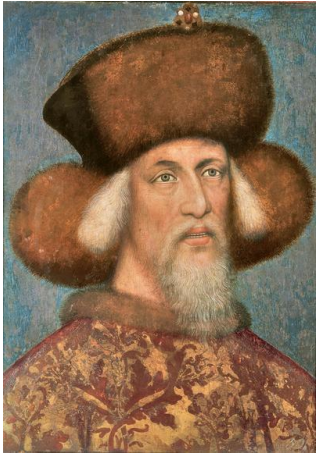
Az uralkodó nemcsak sikeres háborúival és hódításaival, hanem törvényalkotásával is kiérdemelte a „Nagy” előnevet. Törvényeivel hosszú időre biztosította a jogrendet. Az **új törvényeket 1351-ben** a nagy pestisjárvány és az éhínség után vezették be. A jobbágyok a jobb feltételek reményében a kisbirtokosok földjeiről elvándoroltak a nagybirtokosokhoz, akik kevesebb adót követeltek tőlük. Lajos **kötelezte a jobbágyokat a kilenced fizetésére**, ezzel **egyenlővé tette az adóterheket** és megszüntette az elvándorlás okát. A kilenced a termény kilencedik tizedét jelentette, amelyet a paraszt földesurának fizetett a használatra kapott földterületért cserébe.

A király megerősítette a nemesek jobbágyaik feletti bíraskodási jogát, az úriszék intézményét. Emellett a pallosjoggal is rendelkező főnemesek akár kínvallatásnak is alávetették a parasztokat, sőt ki is végezheték őket. I. Lajos **törvénybe iktatta azt a rendelkezést is, amely alapján a nemeseket egy és ugyanazon szabadság** illette meg. A nagybirtokos és a kisbirtokos nemes jogilag egyenlővé vált.

Luxemburgi Zsigmond (1387-1437)

Nagy Lajos királynak nem született fia, ezért halála után lánya, **Mária lett a királynő (1382-1395)**. Uralma alatt belviszály keletkezett, számos báró egy ellenjelölt királyt támogatott. A zűrzavaros időszakban **Máriát feleségül vette Luxemburgi Zsigmond, akit 1387-ben magyar királlyá koronáztak.**

Zsigmond az első években csak nagy erőfeszítések árán tudta hatalmát megszilárdítani. Végül az ellene fellépő bárókat háttérbe szorította és **saját hűséges embereit nevezte ki a legfontosabb tisztségekbe.**

Luxemburgi Zsigmond magyar királyként fél évszázadig uralkodott, de idővel már Közép-Európa jelentős részét is irányította.

Előbb német királlyá, majd cseh királlyá, utóbb német-római császárrá is megválasztották. Igaz, **Csehországot** csak elhúzódozó háborúk után tudta befolyása alá vonni. Tekintélyes uralkodóként beleszólt az egyház politikájába is. Zsigmond, bár az **egyik leghatalmasabb európai uralkodó lett, de mindvégig Buda maradt a székhelye** és Váradra, Szent László mellé temetkezett.

A Kis-Ázsia felől meginduló **Oszmán (Török) Birodalom** a 14. század végére **elfoglalta a Balkán-félsziget jelentős részét** és a Magyar Királyság déli és délkeleti határait fenyegette. A görögök, a bolgárok, a szerbek és a románok középkori államai ekkor több száz évig tartó török uralom alá kerültek.

Az iszlám vallású birodalom élén a szultán állt. Minden föld az ő birtokában volt. A lovas katonákat **szpáhiknak**, a keresztény gyerekekből nevelt gyalogos zsoldosokat pedig **janicsároknak** hívták. Az **ágyú és a puska ekkoriban jelent meg** a hadviselésben. A janicsárok igazi ereje a létszámukban és az általuk használt **tűzfegyverekben** rejlett.

Luxemburgi Zsigmond serege **1396-ban**

Nikápolynál ütközött meg a törökökkel és súlyos vereséget szenvedett.

Luxemburgi Zsigmond a későbbiekben a törökkel szemben úgy védekezett, hogy **kötelezte a magyar földbirtokosokat katonák kiállítására.** Minél több jobbágya volt egy nemesnek, annál több fegyverest kellett felszerelnie. Zsigmond hozzáfogott a **végvárrendszer kiépítéséhez és megerősítéséhez** is, amit utódjai is folytattak. **A végvárak** az ország déli határainál tornyosuló várak voltak állandó őrséggel, amelyek **a magyar területeket védték a török betörésektől. A végvárrendszer az Adriai-tengertől a magas hegyvonulatokkal védett Erdélyig húzódott és a 16. század elejéig feltartóztatta a török támadásokat.**

I. Ulászló (1440-1444) & Hunyadi János

Zsigmond halála után három évvel V. László lett a király. A pár hónapos csecsemővel szemben ekkor sokan I. Ulászló lengyel király mögé álltak. Ebben az időszakban vált **meghatározó politikai és katonai vezetővé Hunyadi János**, aki a Havasalföldről származott, de Luxemburgi Zsigmond udvarában nevelkedett, itt és Itáliában tanulta ki a kardforgatás mesterségét is. A trónharcok alatt szolgálataiért cserébe **hatalmas földbirtokokat kapott, Szörényi bán és Erdélyi vajda** lett, így az ország egyik legbefolyásosabb bárójává vált. Hunyadi földbirtokai a török területekkel szomszédos volt, így a **déli végvárak védelméről** is ő gondoskodott. Birtokai jövedelmének jelentős részét egy ütöképes haderő működtetésére fordította.

A török többször betört Erdélybe és rabolva, fosztogatva végig dúlta a falvakat. Hunyadi János azonban legyőzte és kiűzte az ország területéről az ellenséges sereget. Ezt követően fő célja az volt, hogy kiszorítsa a törököket Európából. Hunyadi hadseregének erejét a **nehézlovas lovagi haderő** adta, amely erőfölényben volt a szpáhikkal szemben.

A **hosszú hadjáratnak** (1443–1444) során a magyar csapatok mélyen behatoltak az Oszmán Birodalom területére és több fényes győzelmet is arattak. A hadjárat után kötött kedvező béke ellenére 1444 őszén újabb hadjárat indult. Az előre nyomuló haderő a bulgáriai **Várnánál** csapott össze a törökkel és a **magyar sereg súlyos vereséget szenvedett**. Az ütközetben **I. Ulászló magyar király is életét vesztette**.

V. László (1444-1457) & Hunyadi János (1446-1453)

V. Lászlóval szemben már nem lépett fel új jelölt. Az ország főnemesei úgy döntöttek, hogy nagykorúvá válásáig **Hunyadi János legyen Magyarország kormányzója**. Hunyadinak két fia volt, **László és Mátyás**. **Mátyást** már **11 évesen lovaggá** ültette.

1456-ban a szultán serege ostrom alá vette Nándorfehérvár várát. A védők hőiesen harcoltak Hunyadi sógora, Szilágyi Mihály vezetésével a többszörös túlerőben lévő hódítók ellen. A vár védelmét Hunyadi János felmentő serege erősítette meg. Előbb a Dunán volt összecsapás, ahol közelharcban legyőzték a török flottát, ezzel megnyitva az utat a vár felé, majd katonáival megnövelte a várvédők létszámát. **Hunyadi irányításával** rövidesen egy egész napos rohamot

verték vissza a várvédők. Másnap a várból kitámadó sereg megfutamította a török haderőt. A győzelem után a seregben **kitört a pestis**, amelynek **a törökverő Hunyadi is áldozatul esett**.

A nándorfehérvári hős halála után, V. László egyik tanácsadója a Hunyadi-birtokok megszerzésére törekedett. 1456 őszén Hunyadi László emberei megölték a tanácsadót és rövid ideig fogságba ejtették a királyt. **V. László** a következő évben **lefejeztette Hunyadi Lászlót**. A Hunyadi híveinek bosszújától tartó V. László, aki egyben cseh király is volt, Prágába ment és fogolyként magával vitte a fiatalabb Hunyadi fiút, Mátyást. **Itt azonban a király néhány hónap múlva meghalt**.

Mátyás Király (1458-1490)

A **Hunyadi-párt köznemeseinek** határozott támogatásával a Rákos mezei országgyűlésen **Hunyadi Mátyást** emelték a magyar trónra. A prágai fogságból egyezséggel szabadult. A Szent Korona III. Frigyesnél volt, ezért Mátyást ünnepélyesen csak trónra ültették. A **tizenöt éves** uralkodó meglepő **eréllyel lépett fel**, a kormányzónak kinevezett Szilágyi Mihályt kiszorította a hatalomból és a köznemességre támaszkodva fellépett a régi bárói elittel szemben. A **sértett bárók** rövidesen lázadással reagáltak, **behívták** az országba **III. Frigyes**, a nyugati határon évekig tartó harcok **megállapodással** értek véget. Mátyás visszaszerezte a koronát, így megtörtént a törvényes **koronázás**. A későbbi hatalmi vetélkedés során Mátyás több hadjáratot vezetett

III. Frigyes ellen, ezek során seregével **elfoglalta Bécs városát**.

Az Oszmán Birodalom ellen csak akkor harcolt, ha azok támadtak.

Mátyás első felesége (cseh kormányzó lánya) révén **igényt tartott a cseh koronára is**, de **csak Csehország keleti részeit tudta elfoglalni**. A hadműveletekben meghatározó szerepet játszott **zsoldoshadserege, a fekete sereg**. A korszakban nagyon kevés európai uralkodó engedhette meg magának egy **állandó hadsereg** fenntartását, amit Mátyás király a jobbágyság megnövelt adóiból fizetett.

A **reneszánsz művészet** építészeti és szobrászati alkotásokban Itálián kívül Európában először Magyarországon, a királyi központokban: **Budán és Visegrádon** jelent meg. Miután első felesége meghalt, az uralkodó új **felesége, a nápolyi születésű Aragóniai Beatrix is támogatta Mátyás művészetpártolását**. Az uralkodó **messze földről híres tudósokat, építészeket, csillagászokat és történetírókat hívott az országba**.

Budán a király létrehozta híres könyvtárát, amelyben a **corvinák** is helyet kaptak. Mátyás támogatta kódexmásoló műhelyek létrehozását. Emellett **Magyarországon az első nyomtatott könyvek is Mátyás uralkodása alatt készültek**, az uralkodó által szintén pénzügyileg támogatott német származású nyomdász, Hess András budai nyomdájában.

II. Ulászló (1490-1516)

Mátyás királynak csak egyetlen fia született, ő azonban **törvénytelen gyermek** volt. Mátyás halála után a lengyel származású, de cseh királyi címet viselő **II. Ulászló** szerezte meg a magyar trónt. Rövidesen pénzügyi gondokkal küszködött és **nem tudta fizetni a zsoldossereget**. A szélnek eresztett katonák rabolni, fosztogatni kezdtek és a sereg maradványait Kinizsi Pál verte szét. II. Ulászló **kénytelen volt feladni Mátyás hódításait**, visszaadta Bécset és megalázó módon kártérítést is fizetett ellenfelének. Az uralkodó gyorsan népszerűtlenné vált a magyar nemesség körében. Egy országgyűlésen határozatot fogadtak el, hogy külföldről származó személyt többé nem választanak meg magyar uralkodónak.

A Lovagkori Magyar Várak

Boldogkői vár

Nándorfehérvári vár

Visegrádi vár

Magyarország végvárai azok a várak, amiket az **ország határára** vagy annak közelébe építettek, hogy az **ország területét és lakosságát védjék** a környező népek támadásaitól.

Esztergomi vár

Budai vár

Solyom vára

Szigligeti vár

A Lovagkor Fegyverzete

Íj és nyíl

Íj és nyíl Ősrégi fegyver. Az íjászok felfelé lőttek a levegőbe, nehogy nyilaikat megállítsák az ellenséges pajzsok, így az ellenfelet felőről érte a nyílzápor.

Számszeríj

Számszeríj Ennek leggyakoribb változata kézfegyver volt, de léteztek állványra szerelt, nagyobb nyílgépek is, melyek akár 5 méteres rudakat is kilőttek 50 méteres távolságra!

Ballista

A ballisták hatalmas, nyílpuskára hasonlító szerkezetek voltak, amelyekből óriási, dárdaszerű nyilakat tudtak kilőni. Több embert is keresztül lehetett lőni velük, falak ellen azonban nem voltak hatékonyak. Általában kitöréseknél használták őket.

Pajzs

A pajzs alakja és mérete koronként és vidékenként változott.

Vért

Szolid fém mellvért vagy pedig lánc-sodrony vért takarta a lovagok testének nagyrészét.

Sisak

Sisakjuk erős fémből volt, hogy védje fejüket, mivel a fejsérüléseket legtöbbször nem éltek túl az emberek. A sisakok hátrafele lenyúltak a harcos nyakát takarni. Ez a rész vagy szolid fém volt, vagy pedig sodrony. A legtöbb sisaknak volt orr védője is.

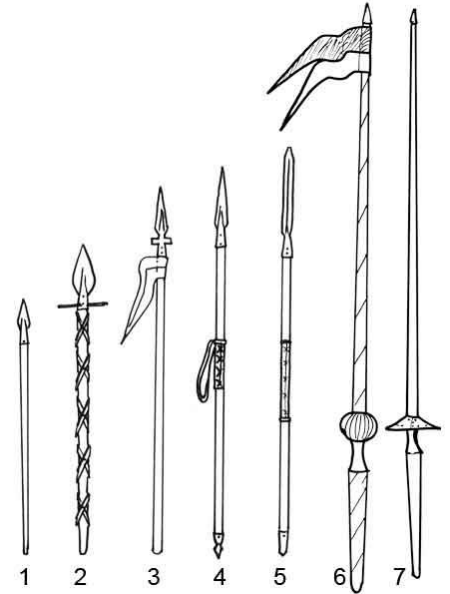

Kard

A kard kimondottan a nemesség fegyvere volt. Sokáig vágásra és nem szúrásra használták, ilyenkor a penge végét lekerekítették. Ám a 14. században a kardnak már keresztül kellett hatolnia a legerősebb páncél illesztékein is.

Lándzsa

Lándzsa Kezdetben a nyelét 3 méteresre csinálták, a 14. század végére aztán elérte az 5 métert. Ezzel a súlyos eszközzel nem volt könnyű bánni. A 15. században a támadás előtt a lovas a hóna alá szorította a lándzsát.

Harci szekerce és csatabárd

A közönséges baltából kifejlődött harci szekerce, majd csatabárd kezdetben a gyalogosok fegyvere volt. A lovasoknál csak a 12. században jelent meg. A 13. század végén vashegyet is illesztettek a szekerce fejére, s így jött létre, a páncél átdöfésére is alkalmas vágó-szúró fegyver, az alabárd.

Tőr

Ezt a többé-kevésbé rövid fegyvert az övön hordták. A gyalogosok tőrrel vágták el a földre zuhant lovagok torkát. A szúrásokat is el lehetett vele hárítani.

Buzogány

Ezzel a fegyverrel egyetlen ütés elég volt, hogy az ellenség feje betörjön. Csak a 14. században látták el tüskékkel, amikor a páncélokat megerősítették.

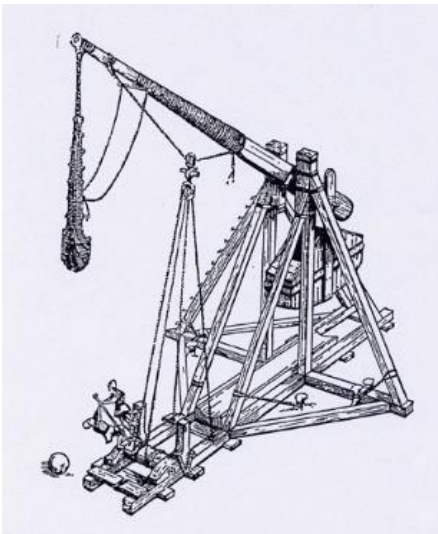
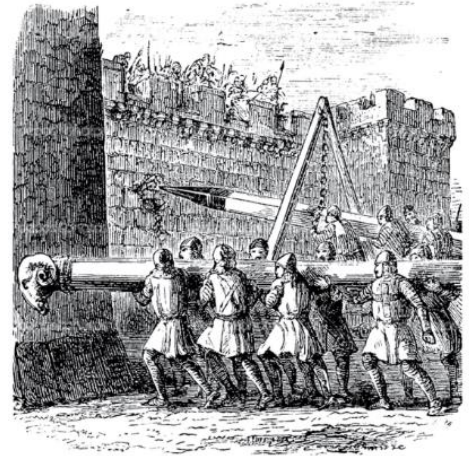

Ostromlétrák

A legegyszerűbb ostromeszközök a létrák voltak. Rohamnál egyszerűen a falhoz támasztották őket, majd megpróbálták a támadók minél gyorsabban feljutni rajtuk a vár fokára. Az első sorokban rohamozó létrás harcosok halála szinte biztos volt. Általában akkor alkalmazták a hadvezérek a létrás ostromot, ha a többszörös túlerejükben bíztak.

Faltörő kos

A középkori várak falai elsősorban magasak voltak. Vékonyágukat viszont az ostromtechnika igyekezett kihasználni. A faltörő kos egy hosszú, fából készült rúd volt, amelynek a végére fémfejet szereltek. Ezzel a fémfejjel próbálták meg betörni a várak kapuit, vagy ledönteni a várfalakat. A fémfej gyakran kos alakot mintázott. A kóst sokszor kerekkel ellátott kocsra helyezték és még tetőt is építettek fölé. A fából készült tetőt vizes bőrökkel borították be, hogy a tüzes nyilaknak ellen tudjon állni a szerkezet.

Hajítógép

Ezt a szerkezetet a megcsavart kötélkötegekben megfeszülő energia működtette. A lövedéket egyfajta „kanálban” helyezték el, amely nagy erővel pattant fölfelé. A szerkezet felhúzásához 4-10 katona erejére volt szükség.

Katapult

A katapultok a középkor talán legnépszerűbb ostromgépeinek számítottak. Akár ötszáz méterre is el tudtak lőni velük az ostromlók. Általában öt és hetven kilogramm közötti köveket alkalmaztak lövedékként. A gépek csészeszerű hajítókarral működtek.

A tananyagot és eszközeit a LV. Fillmore-i Nyári Magyar Iskolatáborra

összeállította és szerkesztette: *Káli Csilla és Káli Zsófia*

Forrásmunkák - References

Bándli, J., Gordos, K., Maróti, O., & Gyöngyösi, A. (2015). *Játssz Velünk!* (3rd ed.). Balassi Intézet.

Danyi, E. (1443, February 23). *Mátyás Király 1443-1490 timeline*. Timetoast timelines.

<https://www.timetoast.com/timelines/matyas-kiraly-1443-1490>

Dömötör Gábor, Hársi Ernő, & Szórád Gábor. (2015). *Magyarságismeret őrsvezetők számára: Munkafüzet* (2nd ed.). Külföldi Magyar Cserkészszövetség.

Dömötör Gábor, Hársi Ernő, & Szórád Gábor. (2015). *Magyarságismeret őrsvezetők számára: Tananyag* (2nd ed.). Külföldi Magyar Cserkészszövetség.

Gordos, K., & Csákovics, L. (2013). *Kalandra Fel!* (4th ed.). Balassi Intézet.

Gordos, K., Varga Virág, & Adrienn Gyöngyösi. (2012). *Ünnepeljünk együtt!* (4th ed.). Balassi Intézet.

Gordos, K., Varga Virág, & Gyöngyösi Adrienn. (2011). *Miénk a vár!* Balassi Intézet.

Innovatív digitális oktatási megoldások. Mozaik digitális oktatás és tanulás. (n.d.). Retrieved from

<https://www.mozaweb.hu/>

Lendvai Linter, I., Szórád, G., Kasza, M., & Magyar, S. (2004). *Lovagok és királyok*. Külföldi Magyar Cserkészszövetség 2004 - KMCSSZ. Retrieved from

http://www.kmcssz.org/contents/kiadvanyok/ekonyvtar/pdf/lovagok_es_kiralyok.pdf

Üdvözljük a Nemzeti Köznevelési Portálon! Okostankönyv. (n.d.). Retrieved from <https://www.nkp.hu/>

Wikimedia Foundation. (2021, October 18). *Lovagkirályok Listája*. Wikipedia. Retrieved from

https://hu.wikipedia.org/wiki/Lovagkir%C3%A1lyok_list%C3%A1ja

Wikimedia Foundation. (2023, January 1). *Magyarországi Várak Listája*. Wikipedia. Retrieved from

https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1gi_v%C3%A1rak_list%C3%A1ja

Wikimedia Foundation. (2023, January 6). *Lovag*. Wikipedia. Retrieved from

https://hu.wikipedia.org/wiki/Lovag#A_lovags%C3%A1g_eredete